

Tandstatus, tandlægebesøg og forebyggende tandpleje for den voksne danske befolkning 1994

Ph.d.-afhandlingen beskriver og analyserer anvendelsen af forebyggende tandplejeydelser i den danske voksenbefolkning samt de faktorer som har indflydelse herpå

Lisa Bøge Christensen

Undersøgelsen er gennemført på Tandlægeskolen i København, Afdeling for Samfundsodontologi og Videreuddannelse.

Forebyggende tandpleje for voksenbefolkningen blev introduceret i overenskomsten med Den Offentlige Sygesikring allerede i 1976, men tilbuddet gjaldt kun en begrænset del af befolkningen. I 1988 indførtes tre nye forebyggende ydelser i Sygesikringsoverenskomsten. Alle modtagere af sygesikringstandpleje er berettigede til at opnå tilskud til disse ydelser, et tilskud som procentuelt er væsentligt højere end tilskuddet til øvrige behandlingsydelser. Der er to primære parter, tandlægen og forbrugeren, hvis baggrund og holdninger har indflydelse på hvorvidt og i hvilket omfang tandplejeydelser effektueres. Af den viste model i Fig. 1 ses at på brugersiden antages sociale forhold, tandstatus og tandlægevaner at betinge efterspørgslen efter forebyggende tandplejeservice. Tandplejesystemet, det faglige indhold i Sygesikringsoverenskomsten samt tandlægenes holdninger og erfaringer indgår på den anden side som væsentlige faktorer i modellen. For at belyse de to sider af modellen, blev projektet gennemført i to faser, dels som en befolkningsundersøgelse, dels som en undersøgelse blandt tandlæger.

Formålet med undersøgelsen var således at undersøge anvendelsen af de tre specifikke forebyggende ydelser. Desuden var det formålet at beskrive og vurdere betydningen af de faktorer der har indflydelse på udbud og efterspørgsel efter de forebyggende ydelser.

Befolkningsundersøgelsen

Undersøgelsen af voksenbefolkningen indgik som led i en generel undersøgelse af danskernes sundhed og sygelighed og blev foretaget i samarbejde med Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi. Undersøgelsen var baseret på en national stikprøve omfattende danske statsborgere på 16 år og derover.

Dataindsamlingen blev gennemført som interview, og deltagelsen var 78 %. Dette tværnsnittsstudie var desuden et led i en tidsserie, idet en tilsvarende undersøgelse blev gennemført i 1987.

En række standardspørgsmål havde til hensigt at belyse faktorer vedr. sociale og demografiske forhold, selvvrurderet helbred, sygesikringsforhold og indkomstforhold. De odontologiske variabler omfattede selvvrurderet tandstatus, aktuel brug af tandlæge, tandlægevaner gennem de sidste fem år samt modtaget tandplejeservice inden for det seneste år. Blandt de interviewede var 12 % tandløse, mens tre fjerdedele havde 20 tænder eller flere. I lighed med tidligere undersøgelser havde antallet af tilstedeværende tænder stærk relation til køn, alder samt uddannelse, beskæftigelsesstatus og indkomst.

Sammenhængen mellem tandstatus og de socioøkonomiske variabler var især tydelig for midaldrende og ældre personer. Mht. tandlægevaner havde 77 % søgt tandlæge regelmæssigt (mindst én gang årligt gennem de sidste fem år), 82 % havde besøgt tandlæge inden for de sidste 12 mdr., og 37 % havde haft kontakt med en tandlæge inden for de sidste tre mdr. Tandlægevanerne havde ligeledes sammenhæng med en række baggrundsvariabler. De mest regelmæssige tandlægevaner var at finde hos kvinder, medlemmer af sygeforsikringen »danmark«, personer med et godt helbred, personer med høj skoleuddannelse, med høj indkomst, samt blandt dem, der havde et funktionelt tandsæt, dvs. minimum 20 tænder. Stort set havde alle der havde søgt tandlæge inden for et år, fået udført tandeftersyn og tandrensning. Ca. halvdelen havde fået udført fyldningsterapi, mens kun hver 10. havde modtaget forebyggende tandpleje.

En logistisk regressionsanalyse viste at alt andet lige havde personer med høj skoleuddannelse samt medlemmer af sygeforsikringen »danmark« højere odds for at få forebyggende

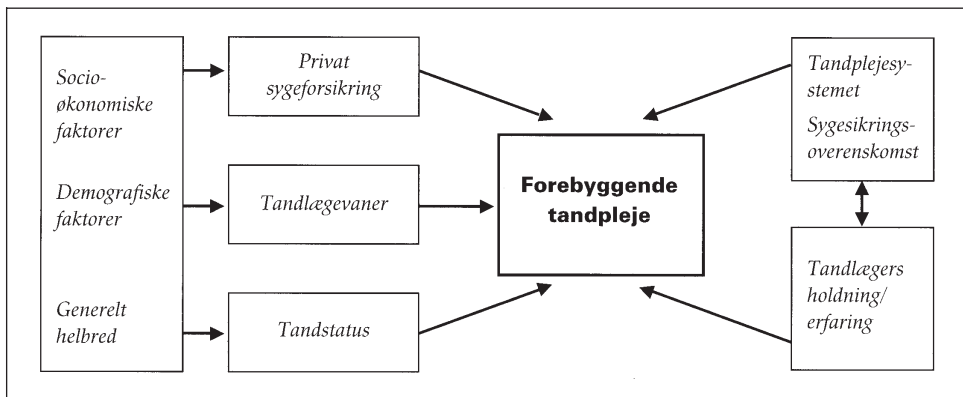

Fig. 1. Model for udbud og efterspørgsel efter forebyggende tandpleje.

ydelse. Noget tilsvarende gjaldt desuden personer der vurderede deres eget helbred som dårligt.

Tandlægeundersøgelsen

Denne delundersøgelse gennemførtes som en postbesørgt enqueteundersøgelse. Et spørgeskema udsendtes til en stikprøve af klinikejere, og 150 besvarelser indgik i undersøgelsen. Ud over data vedr. tandlægerne køn, alder, arbejdsvilkår og efteruddannelse indeholdt svarene oplysninger om viden, synspunkter på og anvendelse af de forebyggende ydelser i Sygesikringsoverenskomsten. En række åbne spørgsmål gav mulighed for at foretage en kvalitativ analyse, i hvilken der blev lagt vægt på at fremhæve samtlige typer af synspunkter, også de svagt repræsenterede.

Resultaterne af denne delundersøgelse viste overvejende positive holdninger til forebyggende praksis hos tandlægerne. Næsten alle anvendte de forebyggende ydelser, om end i begrænset omfang, hvilket svarer til den forholdsvis ringe udnyttelsesgrad, som fremgår af Sygesikringens statistiske materiale. Desuden afdækkede besvarelserne vigtige praktiske problemer for anvendelsen af de forebyggende ydelser, fx at forebyggende aktiviteter af mange patienter anses for mindre honorarværdige end kurative behandlinger.

Konklusion

I sammenligning med tidligere undersøgelser ses en positiv udvikling i retning af flere tilstedeværende tænder i befolkningen som helhed samt en stigning i antallet af personer der søger tandlæge regelmæssigt. Der eksisterer dog fortsat barrierer for regelmæssige tandlægebesøg, barrierer af socioøkonomisk natur. De ydelser som skulle anvendes specifikt for at forebygge udvikling af tandsygdomme, anvendes i bemærkelsesværdigt ringe omfang og efterspørges tilsyneladende af grupper i befolkningen hvis viden og sundhedsadfærd i forvejen er god.

På udbydersiden er der høj professionel viden og positiv interesse for anvendelse af de forebyggende ydelser. Undersøgelsen har dog påpeget at det er en tidskrævende proces at motivere patienter til at modtage og betale for disse ydelser, ligesom det må fremhæves at mange patienter if. tandlægerne ser skeptisk på indhold og honorering af denne type af ydelser. De påviste problemer kan også sættes i relation til tandplejesystemets struktur, idet forebyggende tandpleje er baseret på det eksisterende stykprissystem.

Det anbefales at der foretages en revurdering af det forebyggende indhold i voksentandplejen.

Christensen LB. *Tandstatus, tandlægebesøg og forebyggende tandpleje for den voksne danske befolkning 1994* (ph.d.-afhandl.) København: Københavns Universitet; 1996.

Afhandlingen der omfatter 85 sider samt to originalartikler, kan rekvireres hos forfatteren, pris: kr. 90,-. Adresse: Tandlægeskolen, Afdeling for Samfundsodontologi og Videreuddannelse, Nørre Alle 20, 2200 København N.

Afhandlingen blev forsvaret den 28. maj 1997 på Panuminstituttet. Medlemmer af bedømmelsesudvalget: Professor, dr.odont., cand. scient.soc. Poul Erik Petersen, Københavns Universitet, og professor, odont.dr. Annalisa Björn, Lunds Universitet.

Forfatter

Lisa Bøge Christensen, tandlæge, undervisningsassistent, ph.d. Afdeling for Samfundsodontologi og Videreuddannelse, Odontologisk Institut, Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, Københavns Universitet

Referatet bringes som parallelpublikation i *Tandlægerne Nye Tidsskrift*.